

УДК 334.732.3 : 339.747

В. В. ГОНЧАРЕНКО, О. Л. КЛИМКО, А. А. ПОЖАР
Полтавський університет економіки і торгівлі

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК УКРАЇНИ

Розглянуті і узагальнені особливості впливу наслідків глобальної економічної кризи на діяльність кредитних спілок України. Висвітлено позитивні і негативні наслідки кризи, що позначаються на розвитку кредитно-кооперативного сектору держави.

The peculiarities of global economic crisis' consequences and influence on Ukrainian credit unions' activity are overviewed and generalized. Positive and negative consequences of the crisis that influence on credit-cooperative sector of the state are described.

Ключові слова: кредитна спілка, кредитно-кооперативна система, економічна криза, кооперативні принципи управління, урядова підтримка.

Вступ

Кризові явища в сучасній світовій економіці і зокрема в фінансовому секторі багатьох країн світу викликають неоднозначне ставлення теоретиків та практиків кредитно-кооперативного руху. Водночас висловлюються думки щодо негативного і позитивного впливу кризи на розвиток кредитної кооперації. Слід зазначити, що специфіка діяльності кредитних кооперативів у різних країнах світу, відмінності у заходах їх державної підтримки, а також особливості прояву самої кризи мають безпосередній вплив як на результати, так і на перспективи діяльності кредитно-кооперативних установ.

Проблеми впливу глобальної економічної кризи на кредитну кооперацію України і світу досліджувалися А.О. Пантелеймоненком, А.Я. Оленчиком, Я.О. Коваль, Г.О. Партином та іншими вітчизняними дослідниками-теоретиками і практиками. При цьому, головна увага приділялася переважно концепції урядової антикризової підтримки кредитних спілок в Україні і світі, питання ж особливої важливості під час кризи жорсткого дотримання керівництва кредитних спілок кооперативних принципів управління отримали недостатню увагу.

Постановка завдання

Метою статті є аналіз наслідків впливу глобальної економічної кризи на діяльність кредитних спілок України, виділення позитивних і негативних наслідків кризи, що позначаються на розвитку кредитно-кооперативного сектору держави.

Результати дослідження

Ситуація, що склалася на українському ринку кооперативного кредитування, є безумовно цікавою і неоднозначною. З метою кращого і більш системного розуміння процесів, що мають місце в даному секторі, доцільно виділити основні напрямки аналізу:

- динаміка кількісних показників діяльності кредитних спілок України в період економічної кризи;
- якісні зміни, що відбулися чи відбуваються в даній системі;
- фактичні та потенційні ризики, пов'язані з кризою;
- фактичні та потенційні вигоди, пов'язані з кризою;
- шляхи подолання ризиків та реалізації вигод, що виникають внаслідок кризи.

Станом на кінець першого кварталу поточного (2010) року, кількість кредитних спілок становила 728. При цьому, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, чисельність кредитних установ України зменшилася приблизно на 9% внаслідок погіршення показників платоспроможності і внаслідок цього – більш жорстких заходів впливу з боку державного регулятора.

Водночас зі зменшенням кількості кредитних установ у першому кварталі 2010 року порівняно з попереднім періодом відбувається й притаманне першим трьом місяцям календарного року уповільнення рівня ділової активності та значне зниження темпів приросту показників діяльності кредитних установ. Результати діяльності кредитних установ за 1-й квартал 2010 року та динаміка основних показників діяльності кредитних установ за 1-й квартал 2008-2010 рр. наведені в табл. 1.

Станом на 31.03.10 кількість членів кредитних спілок становила 1 565,1 тис. осіб, з яких 351,1 тис. осіб або 22,4 % – члени КС, які мають діючі кредитні договори, та 84,0 тис. осіб (5,4 %) – члени спілок, які мають внески (вклади) на депозитних рахунках.

Протягом аналізованого періоду частка членів кредитних спілок, які не є вкладниками, становила 95%. Водночас, такі члени кредитних спілок мають вирішальну кількість голосів та безпосередній вплив на прийняття управлінських рішень, у тому числі не на користь вкладників. У цілому система кредитних спілок

України станом на 31.03.10 демонструвала зниження показників діяльності в порівнянні з минулими періодами.

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок [1]

Показник	Станом на 31.03.08	Станом на 31.03.09	Станом на 31.03.10	Темпи приросту, %	
				Станом на 31.03.09 / Станом на 31.03.08	Станом на 31.03.10 / Станом на 31.03.09
Кількість зареєстрованих кредитних спілок (на кінець періоду)	803	828	728	3,1	-12,1
Кількість членів КС (тис. осіб)	2 427,7	2 124,7	1 565,1	-12,5	-26,3
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках на кінець періоду (тис. осіб)	160,0	126,3	84,0	-21,1	-33,5
Кількість членів КС, які мають діючі кредитні договори (тис. осіб)	660,3	475,5	351,1	-28,0	-26,2
Загальні активи (млн грн)	5 642,5	4 719,7	2 992,2	-16,4	-36,6
Кредити, надані членам КС (залишок на кінець періоду) (млн грн)	4 871,5	4 253,2	2 817,2	-12,7	-33,8
Внески членів КС на депозитні рахунки (залишок на кінець періоду) (млн грн)	3 757,4	3 127,1	1 936,2	-16,8	-38,1
Капітал (млн грн)	1 577,5	1 248,7	651,2	-20,8	-47,8

Загальний обсяг активів кредитних спілок станом на 31.03.10 становив 2 992,2 млн грн і порівняно з аналогічним періодом 2009 року зменшився на 36,7% (станом на 31.03.09 становив 4 719,7 млн грн). Загальний обсяг капіталу кредитних спілок станом на 31.03.10 становив 651,2 млн грн. Найбільшу питому вагу в його структурі становив пайовий капітал (657,3 млн грн).

Станом на 31 березня 2010 року в порівнянні з аналогічним періодом 2009 року внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки зменшились на 38,1 % (до 1 936,2 млн грн); кредити, надані членам кредитних спілок, зменшились на 33,8% (до 2 817,2 млн грн).

Загальна сума заборгованості 351,1 тис. членів кредитних спілок, які мали діючі станом на 31.03.10 кредитні договори, становила 2 817,2 млн грн, тобто в середньому кожен член-позичальник кредитної спілки на кінець періоду мав 8 тис. боргу по кредиту.

За перший квартал 2010 року кредитний портфель скоротився на 33,2 % порівняно з аналогічним періодом минулого року і склав 2 817,2 млн грн.

Наслідком проведення кредитними спілками заходів щодо повернення прострочених кредитів стало зменшення заборгованості за простроченими, неповерненими та безнадійними кредитами на 20% станом на 31.03.10 порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Незважаючи на значне скорочення обсягів кредитування кредитними спілками, як і в попередні роки, найбільший попит мають споживчі кредити, частка яких становить 40 %, або 1 123,5 млн грн. Друге місце посідають кредити на інші потреби – 30%, або 843,9 млн грн. Значну частку мають комерційні кредити та кредити, видані на придбання, будівництво та ремонт житла. Кредитування ведення селянських та фермерських господарств, як і в попередні періоди, має незначну частку в загальному обсязі виданих кредитів.

За строковістю повернення, як і в попередньому році, найбільша частка всіх кредитів (55,7%) – отримана на строк від 3 до 12 місяців. Найменшим попит мають короткострокові кредити зі строком повернення до 3 місяців (2,8% від загального обсягу виданих кредитів станом на 31.03.10).

Найбільший обсяг внесків на депозитні рахунки (49,7%) було залучено на період від 3 до 12 місяців, незначну частку (3,9%) складають внески (вклади) на депозитні рахунки членів кредитної спілки строком до 3 місяців. Динаміка надання фінансових послуг за термінами їх погашення частково пояснює неспроможність кредитних спілок розраховуватися за своїми зобов'язаннями в строк. Це пов'язано, насамперед, з перевищенням короткострокової кредиторської заборгованості кредитної спілки над короткостроковою дебіторською заборгованістю, а саме: обсяг залучених внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки з терміном погашення до 3-х місяців перевищував обсяг наданих членам кредитних спілок кредитів з аналогічними термінами погашення [1].

Таким чином, навіть поверховий аналіз основних показників свідчить про суттєве скорочення обсягів діяльності українських кредитних спілок, а головне – демонструє значні проблеми з ліквідністю.

Окрім кількісних змін спостерігаються також і якісні. Економічна криза спричинила значну зміну умов функціонування кредитних спілок: як позитивних, так і негативних.

З одного боку, аналогічно до багатьох країн світу, кредитні спілки України проходять випробування на «справжність», тобто відповідність кооперативним принципам, прозорість і чесність управління, орієнтація на ефективне обслуговування потреб своїх членів, а не задоволення інтересів вузького кола «фактичних власників». В результаті криза є водночас «лакмусом» і «каталізатором», що робить потенційні проблеми реальними і очевидними, загострюючи їх і здійснюючи «природний відбір» найбільш життєздатних. Адже саме ті спілки, що протягом попередніх років постійно намагалися нарощувати резервний капітал, боротися з існуючою та потенційною залежністю – зараз мають найменшу кількість проблем. І навпаки – із значними складнощами зіштовхнулися «схемні» спілки, що не мали справжньої кооперативної природи, а ставили на меті максимізацію прибутків окремих осіб.

Крім того, до позитиву сучасного періоду можна віднести те, що спілки фактично отримують можливість зайняти ніші кредитного ринку, що залишаються банками через проблеми, які виникли внаслідок їх активної участі у операціях з іноземною валютою, цінними паперами та іпотечним кредитуванням. В той самий час кредитні спілки використовують короткострокові кошти фізичних осіб та, на відміну від банків, не залежать від зовнішніх позик. Лише з січня по липень 2008 року кредитні спілки надали кредитів обсягом 3,45 млрд грн, що на 40% більше, ніж за аналогічний період минулого року [2]. В 2009 році у багатьох регіонах кредитні спілки були практично єдиними установами, що здійснювали кредитування населення.

З іншого боку, криза спричинила цілий ряд проблем, що становлять серйозну загрозу для багатьох кредитних спілок.

По-перше, панічні настрої серед вкладників кредитних спілок на початку фінансової кризи спричинив масовий відтік депозитів. За період 2008-2009 рр. кількість вкладників зменшилась на 48,6% з 245,3 до 119,2 тис. осіб, в той час як кількість позичальників зменшилась на 21% з 561,5 до 443 тис. осіб, що спричинило дисбаланс кредитного та депозитного портфелів. Ажіотаж та паніку довкола фінансової стабільності кредитних спілок спровокувала прийнята постанова НБУ про заборону дострокового зняття депозитів, а також рішення Державної комісії з регулювання фінансових послуг України (Держфінпослуг) заморозити депозити в кредитних спілках. В результаті кількох гучних скандалів, пов'язаних із зникненням керівництва деяких кредитних спілок разом із коштами вкладників, що були миттєво розголошені у ЗМІ, також почалася паніка, в результаті якої потерпіли й ті спілки, котрі нормально працювали.

По-друге, значна кількість кредитних спілок знаходиться у залежності від комерційних банків через ряд причин. Наприклад, спілки тримають кошти на банківських рахунках, де наразі розміщено до 300 млн грн [3]. Крім того, багато спілок були засновані за безпосередньої негласної участі комерційних банків з метою залучення коштів від населення і подальшого розміщення їх на банківських рахунках. Таким чином, проблеми банку автоматично стають проблемами кредитної спілки, а отже – і її вкладників.

По-третє, так звані «схемні» кредитні спілки часто створювалися підприємцями для кредитування власного бізнесу (наприклад, ріелтерського). В свою чергу, економічна криза, спричинивши значне падіння ділової активності, призвела до масового неповернення бізнесових кредитів, а отже – невиконання за депозитними внесками вкладників [4]. Значною мірою, така ситуація стала можливою через масове недотримання кредитними спілками принципів кредитної кооперації: обов'язкове проведення річних загальних зборів членів кредитної спілки, обрання голови правління, справжньої ревізійної комісії та діючої спостережної ради.

Отже, сучасна глобальна економічна криза пропонує кредитно-кооперативному сектору України як ряд суттєвих переваг і можливостей для подальшого розвитку і зміцнення, так і проблеми, що значно ускладнюють діяльність.

Виживання української кредитно-кооперативної системи та успішний вихід із кризи можливі, передусім, за активної підтримки держави, одним з основних напрямків якої є «очищення» ринку від несправжніх або «схемних» кредитних спілок: виявлення випадків недотримання кооперативних демократичних принципів управління, викривання операцій, що свідчать про «схемність» спілки (наприклад, залучення депозитів під високі відсотки, але відсутність кредитування тощо). Саме жорсткий контроль державного регулятора щодо кооперативної природи управління діяльністю спілки може допомогти нормалізувати систему кредитних спілок.

Важливим інструментом державного контролю фінансової стійкості кредитних спілок стало позбавлення їх ліцензій на залучення внесків-вкладів на депозитні рахунки. Варто відмітити, що далеко не завжди це є найдієвішим заходом впливу, оскільки не сприяє стабілізації ситуації в спілці, якщо вона дійсно має проблеми лише з ліквідністю. Таким чином, ті кредитні спілки, які вразила криза, можуть бути «добиті» санкціями державного регулятора. У 2009 році з ринку пішло 89 спілок, ще 16 – в січні 2010 року [5]. Зупинено 55 ліцензій на провадження діяльності по залученню внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки, та 17 ліцензій на провадження діяльності з надання фінансових кредитів [4].

Висновки

Таким чином, вплив глобальної економічної кризи на український кредитно-кооперативний сектор має і позитивне, і негативне забарвлення. Перебудова фінансового ринку держави забезпечує потенціальний ріст обсягів діяльності кредитних спілок, адже їх мінімальний зв'язок із іноземними валютами, цінними

паперами та іпотечним кредитуванням береже їх від величезних ризиків, притаманних банківським установам, а отже – дає перевагу над останніми.

З іншого боку, панічні настрої серед вкладників, велика кількість зловживань з боку керівництва кредитних спілок через недостатній контроль з боку держави і суспільства, а також недостатня урядова підтримка спілок здатні не просто не дозволити кредитно-кооперативним установам скористатися тимчасовою перевагою над комерційними банками, а і взагалі – суттєво погіршити позиції спілок на фінансовому ринку.

В свою чергу, державна антикризова підтримка кредитно-кооперативної системи має включати такі напрямки, як:

- утворення необхідних умов для підвищення ефективності системи державного регулювання та нагляду за діяльністю кредитних спілок.
- законодавчу та фінансову підтримку кредитних спілок з метою продовження кредитування ними соціально незахищених верств населення;
- очищення кредитно-кооперативного ринку країни від установ, що не дотримуються кооперативних принципів, шляхом повернення таких до демократичних засад управління.

Література

1. Інформація про стан і розвиток кредитних спілок України за 1-й квартал 2010 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/ks_1_kv_2010.pdf. – Заголовок з екрану.

2. Громов О. Чи впораються кредитні спілки з потоком клієнтів? [Електронний ресурс]: Економічна правда. – Режим доступу : <http://www.eravda.com.ua/publications/49017ed0a623a/>. – Заголовок з екрану.

3. Дубенський Д. Криза дійшла до кредитних спілок. Через їхнє банкрутство кияни втратять півмільярда гривень [Електронний ресурс] // Liga.net. – Режим доступу : <http://smi.liga.net/articles/IT086124.html>. – Заголовок з екрану.

4. Суслов В. Про стан та перспективи розвитку кредитних спілок [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/KMU_KC_03.02.10.ppt. – Заголовок з екрану.

5. Кредитні спілки знайшли союзників [Електронний ресурс] // Комерсант. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2010/02/04/186150>. – Заголовок з екрану.

Надійшла 03.10.2010

УДК 519.246.8:622.24

І. Г. ФАДЄЄВА

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

ПРОГНОЗУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ БУРІННЯ НАФТОВИХ І ГАЗОВИХ СВЕРДЛОВИН НА ЗАСАДАХ СИНЕРГЕТИКИ

На основі аналізу сучасного стану проблеми прогнозування фінансових часових рядів розглядається постановка задачі прогнозування собівартості буріння нафтових і газових свердловин за допомогою штучних нейронних мереж в умовах апріорної та поточної невизначеності процесу формування витрат на буріння.

On the basis of analysis of the modern state of problem of prognostication of financial sentinel rows the task of prognostication of prime price of the boring drilling of petroleum and gas mining holes was examined by means of artificial neuron networks in the conditions of a priori and current vagueness of process of forming of charges on the boring drilling.

Ключові слова: прогнозування, собівартість, буріння нафтових і газових свердловин.

Вступ. Подальший розвиток нафтової і газової промисловості неможливий без суттєвого збільшення об'єму буріння свердловин. Тому «Енергетичною стратегією України до 2030 року та подальшу перспективу» [1] передбачено до 2010 року збільшити обсяги пошуково-розвідувального буріння до 185 тис. м на рік, що майже у 6 разів перевищує фактичний обсяг пошуково-розвідувального буріння нових свердловин у 2004 р. Проведені розрахунки показали, що за таких умов протягом прогнозного періоду (2006–2030рр.) можливо збільшити розвідані запаси в обсязі 63 млн т нафти з газовим конденсатом.

Слушно відмітити, що буріння нафтових і газових свердловин – це складний технологічний процес, пов'язаний з великими витратами грошей і матеріальних ресурсів. Дійсно, майже 40% усіх капітальних вкладень в нафтову промисловість іде на буріння свердловин. Тому важливою і актуальною науково-практичною проблемою є прогнозування собівартості буріння нафтових і газових свердловин з метою досягнення максимального економічного ефекту.

Аналіз стану досліджень та публікацій. З існуючих наукових досліджень відомо, що найбільш досконалими є інтелектуальні технології прогнозування фінансових показників [8]. Проте, аналіз